

ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРІВ НА СВІТОВИХ РИНКАХ

*Кобута І.В., к.е.н, старш. наук. співробітник,
НДІ економіки і менеджменту агропромислового виробництва Національного університету
біоресурсів та природокористування України*

Досліджується проблема підвищення конкурентоспроможності українських сільськогосподарських товарів з урахуванням прогнозованих тенденцій у розвитку світової торгівлі агропродовольством

The problem of increasing of competitiveness of the Ukrainian agricultural commodities is analyzed taking into account the forecast tendencies in development of world agri-food trade

Постановка проблеми. Дослідження проблеми підвищення конкурентоспроможності українських сільськогосподарських товарів є предметом наукового дослідження, результати якого мають важливе практичне значення для подальшого розвитку аграрного сектору країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільського господарства досліджувалися у наукових працях Голомши Н.Є. [2], Кириленка І.Г. [1], Месель-Веселяка В.Я. [4], Суліханова Б.К. [5]. В той же час, це питання потребує додаткового вивчення з урахуванням прогнозованих тенденцій у розвитку світової торгівлі агро продовольством.

Формування цілей статті. У статті автор ставить за мету вивчити перспективи зовнішньої торгівлі для основних вітчизняних сільськогосподарських видів продукції, проаналізувати тенденції у світовій торгівлі для цієї продукції на найближчі десять років, визначити урядові та бізнесові заходи для забезпечення ефективної зовнішньої торгівлі та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських товарів.

Виклад основного матеріалу. Внутрішні резерви підвищення конкурентоспроможності українських сільськогосподарських товарів мають бути використанні завдяки зусиллям як бізнесу, так і урядових дій. Український агробізнес має стати спроможним до реформування та оволодіння сучасними способами ведення бізнесу, розроблення нових продуктів та послуг, покращення якості та зниження оперативних витрат, для того, щоб достойно змагатися зі своїми іноземними конкурентами.

На найближчі 10 років прогноуються гарні перспективи для українських експортерів зерна до країн Азії. Прогнозується, що чистий імпорт пшениці країн Азії збільшиться на 5 млн. тонн протягом наступних 10 років. Чистий імпорт Японії складе 5,3 млн. тонн у 2018/19 МР¹, а Пакистану - 1,3 млн. тонн. Найбільше збільшення попиту на кукурудзу очікується від країн Азії завдяки зростанню тваринницької галузі та, відповідно, попиту на корма. Азіатський чистий імпорт збільшиться на 6,6 млн. тонн протягом 10 наступних років у той час, як чистий імпорт Африканських країн збільшиться на 5,2 млн. тонн. Прогнозується, що Китай стане чистим імпортером кукурудзи у 2010/11 МР. Чистий імпорт Китаю досягне 2,3 млн. тонн у 2018/19. Серед країн Латинської Америки Мексика підтвердить свою роль, як головного імпортера з досягненням імпорту 11,7 млн. тонн у 2018/19 МР. Чистий імпорт кукурудзи країн Середнього Сходу досягне 10,3 млн тонн у 2018/19 МР [6].

Для забезпечення ефективної зовнішньоторговельної діяльності зернових компаній держава може сприяти наступними заходами:

- створення прозорих умов для вчасного і повного повернення експортного ПДВ;
- зниження інфраструктурних витрат, пов'язаних із відправкою продукції на експорт;
- оптимізація тарифів на перевезення вантажів залізницями, впорядкування станційних зборів (як варіант, включення їх до тарифів) і роботи підприємств промислового залізничного транспорту;
- спрощення процесу отримання дозвільних документів на експорт;
- перегляд тарифів на портові збори (особливо канальний, лоцманський, буксирний) в бік зниження
- усі необхідні формальності щодо заходу і обробки суден доцільно максимально скоротити, а також виконувати їх до приходу судна та/або під час проведення вантажних робіт.

Світове виробництво шроту соняшнику постійно зростатиме, з 12,6 млн. тонн у 2008/09 МР до 14,1 млн. тонн у 2018/19 МР. Споживання шроту буде зростати в середньому на 1,3% щорічно протягом наступних 10 років. Світова торгівля соняшникового шроту зростає за даний період на 5% до 3,4 млн. тонн. Аналогічні тенденції спостерігаються і на ринку соняшникової олії. У найближчі роки

---

¹ МР – маркетинговий рік

Аргентина і Україна будуть головними експортерами соняшникового шроту та олії, тоді як країни ЄС залишаться головними покупцями даної продукції на міжнародному ринку [6]. Уряд повинен не вдаватися до застосування кількісних обмежень експорту насіння соняшнику, соняшникової олії, бо це негативно впливає на доходи безпосередніх сільськогосподарських виробників та протирічить зобов'язанням країни у СОТ.

Виробництво цукру у світі протягом наступних 10 років суттєво збільшиться - на 22,6%, а споживання – на 19,9%. До 2018/19 МР чистий світовий експорт цукру зросте на 38,1%. [6].

Росія є найбільшим імпортером цукру, займаючи 8,5% світової чистої торгівлі в 2008/09 МР. У зв'язку з тим, що виробництво цукру зростає, а чистий імпорт зменшиться протягом наступних 10 років, очікується, що у 2018/19 МР частка Росії у світовій торгівлі складе 5%.

Із впровадженням ЄС реформ у цукровій галузі виробництво цукру у країнах ЄС продовжує скорочуватись. У перший же рік реформ Європейський Союз став чистим імпортером цукру. До 2018/19 МР виробництво цукру зменшиться на 6,6%, споживання зростає на 1,3% та чистий імпорт досягне 4,7 млн. тонн [6].

Для цукрової галузі Уряд має розробити та реалізувати програму реформування галузі та перепрофілювання неперспективних заводів, використання потужностей та продуктів переробки цукрових буряків для виробництва біопалива. Ці зміни необхідні для підвищення цінової конкурентоспроможності цукру та збільшення експорту цукру з України.

За умови проведення реформи цукрової галузі та трансформації державної політики регулювання цього сектору, а також створення ЗВТ між Україною та ЄС для української цукрової галузі існують потенційні можливості для збільшення збуту цукру на ринках найближчих країнах-сусідах – Росії та ЄС.

Для того, щоб продукція молочного сектору України успішно конкурувала із зарубіжними аналогами, необхідно терміново підвищувати технічну та економічну ефективність переробного сектору, збільшувати концентрацію виробництва та адаптувати сектор до вимог законодавства ЄС з гігієни та якості. Це без об'єднання зусиль влади та бізнесу не зробити.

У перспективі у світовому експорті молочних продуктів, як і раніше, продовжать домінувати декілька гравців. Не дивлячись на нещодавнє уповільнення в світовій торгівлі молочними продуктами, експорт виростає, і найшвидше зростатиме торгівля сиром. Протягом наступних 10 років очікується збільшення реалізації сиру на 36%. Сухе незбиране молоко також залишиться важливим продуктом у міжнародній торгівлі, де реалізується майже половина виробленого у світі сухого незбираного молока.

Загальне світове виробництво сиру зростає на 18,2%, при цьому, 52,4% у даному зростанні займають ЄС та США. Попит сприятиме зростанню світової торгівлі сиром до 2018 року на 24,8%. Експорт з ЄС знизиться через суттєвий внутрішній попит. Аргентина та Україна стануть важливими гравцями на міжнародному ринку сиру, і разом займатимуть 9,1% загального експорту у 2018 році [6].

Перспективи нарощування експорту українських молочних продуктів є добрими лише за умови поліпшення якості цих продуктів та виконання санітарних вимог країн-імпортерів. Через введення Російською Федерацією на початку 2006 року заборони на ввезення продукції тваринництва з України, яка пізніше була замінена на дозвіл для окремих підприємств, які пройшли санітарну експертизу. Так, саме через проблему низької якості молочної сировини ринки збуту країн ЄС все ще залишаються недоступними для українських молочних продуктів, не дивлячись на те, що молоко екстракласу включено згідно із рішенням ЄК 2007/115/ЄС до переліку продукції тваринництва, яку дозволяється імпортувати країнами ЄС з України. По суті це було ухвалення Плану моніторингу залишків ветеринарних препаратів та інших забруднювачів у необроблених харчових продуктах тваринного походження та кормах. Україна має ще пройти через процедури заявки на експорт до Європейської Комісії та атестації підприємств потенційних експортерів продукції експертами ЄК та Продовольчо-ветеринарної Служби ЄС. Серйозні проблеми також створює низька якість сирого молока. У державному стандарті України на коров'яче молоко допустима бактеріальна забрудненість у десятки разів вища порівняно з європейськими стандартами.

Скорочення обсягів молочної сировини та високі витрати по переробці через низьку завантаженість потужностей негативно впливають на конкурентоспроможність вітчизняної молочної промисловості. В Україні є в наявності переробних потужностей на 20 млн. тонн молока, а їх завантаження не перевищує 30 %. На промислову переробку поставляється від загального виробництва біля 50%, тоді як в ЄС ця частка складає 95 %. Той факт, що біля 80% поголів'я корів утримується в господарствах населення, спричиняє високі витрати по збору та доставці молока до молокозаводів [3].

Продуктивність праці у молочному секторі України складає біля 7 тис. євро, тоді як в країнах Центрально-Східної Європи – 45 тис. євро (валова продукція на 1 працюючого у середньому по

регіону). Підвищення продуктивності в молочній галузі потребує росту інвестицій у технології.

Для того, щоб молочна промисловість України могла успішно конкурувати на ринках Європейського Союзу, необхідна їй подальша концентрація. Порівняно із західними конкурентами середній обсяг валового виробництва на одне підприємство є нижчим. Через використання ефекту масштабу переваги крупних підприємств у молочній галузі є очевидними як у сфері переробки, реалізації продукції, зниження транзакційних витрат, так і у сфері залучення клієнтури, обробки інформації, науково-дослідницьких та дослідних робіт, проведення рекламних компаній.

Прогноз тенденцій світової торгівлі м'ясом та м'ясним продуктами є також сприятливим для України. Світове споживання м'яса впродовж наступних 10 років поступово збільшуватиметься. Головними причинами майбутнього зростання споживання м'яса аналітики називають збільшення населення планети і економічний розвиток. У 2009 році приріст світового споживання м'яса може скласти 1,9%, тим самим показавши деяке уповільнення в порівнянні з 2008 роком (2,1%). У довгостроковій перспективі - до 2018 року - передбачається щорічне зростання торгівлі м'ясом на 2,4%. Прогнозується, що Бразилія збільшить свою долю у світовому експорті м'яса до 64% і стане найбільшим гравцем на світовому ринку [6]. Покращення продуктивності, сприятлива внутрішня політика, більш агресивне просування та послаблення валюти сприятиме підвищенню бразильської конкурентоспроможності у подальшому. Корисним для України є використання досвіду Бразилії з державної підтримки м'ясного сектора економіки для збільшення присутності української продукції на світових ринках м'яса.

Для України існують значні перспективи збільшення експорту м'яса птиці. До 2018 року світове виробництво м'яса птиці зростатиме у середньому щорічно на 2,1% (14,1 млн. тонн), і досягне 79,53 млн. тонн. Світова торгівля буде зростати щороку в середньому на 3,1%. Торгівля м'ясом птиці зросте за даний період на 1,48 млн. тонн, і у підсумку досягне 8,34 млн. тонн до 2018 року. Існує реальна можливість вийти на ринок країн Європейського Союзу і українському м'ясу свійської птиці (в першу чергу, курятині та індюшатиці). У 2009 році вже відбулися перші перевірки-інспектування потужних українських птахофабрик експертами ЄК. У 2007 році ЄС перетворився з чистого експортера курятини на чистого імпортера. Існує декілька причин даної зміни: агресивне просування продукції країнами-експортерами з низькими виробничими витратами у напрямках традиційного експорту ЄС, введення нової імпоротної квоти Росією, високі витрати на корми та ін.

За півстоліття останніх років в Україні у 20 разів збільшилося виробництво бройлерів. Ця галузь вже давно є інвестиційно привабливою і стає орієнтованою на експорт.

У м'ясному секторі, особливо у виробництві свинини та м'яса птиці, нереалізовані резерви підвищення конкурентоздатності вбачаються у поширенні українським бізнесом новітніх технологій, спрямованих на підвищення продуктивності праці та продуктивності тварин, покращення селекції, а також – у підвищенні з боку уряду ветеринарно-санітарних вимог до м'ясної продукції, від утримання худоби до прилавка магазину і столу споживача.

Є ще зовнішні фактори, які впливають на конкурентоспроможність нашої продукції, наприклад, сприятлива кон'юнктура світових продовольчих ринків. Прогнозні оцінки кон'юнктури світових ринків для українських товарів є дуже сприятливими. Для більшості конкурентоздатних за ціною товарів у найближчі 10 років очікується збільшення номінальних світових цін.

Висновки. Прогнози майбутніх тенденцій світової торгівлі основних видів сільськогосподарської продукції на найближчі 10 років є сприятливими для України. Надлишки внутрішньої пропозиції можуть бути експортовані з України, бо по більшості видів сільськогосподарської продукції очікується у світі дефіцит та збільшення обсягів імпорту цих товарів, навіть в країнах. Як і у попередні роки були традиційними експортерами цієї продукції.

Внутрішні резерви підвищення конкурентоспроможності українських сільськогосподарських товарів на світових ринках порівняно з аналогічними товарами, виробленими у інших країнах світу, полягають: 1) в ефективному застосуванні заходів внутрішньої підтримки цих секторів; 2) у підвищенні якості та безпечності продукції під час руху товару від вирощування до столу споживача; 3) підвищенні продуктивності праці та продуктивності тварин, в т.ч. за рахунок удосконалення селекції; 4) покращенні умов логістики; 5) оптимізації транспортних та портових послуг.

Література.

1. Актуальні проблеми аграрної реформи в Україні в умовах системної кризи світової економіки. Мельник Ю.Ф., Присяжнюк М.В. та ін., / За ред. І.Г. Кириленка. – К.: «Гнозис», 2009. – 135 с.
2. Голомша Н.Є. Конкурентоспроможність зернових на аграрному ринку / Н.Є. Голомша. // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 83-88.
3. Кобута І.В. Державна політика регулювання молочного сектору для забезпечення продовольчої безпеки країни в зв'язку із вступом України до СОТ та євроінтеграційними процесами / І.В.Кобута // Науковий вісник Національного Університету біоресурсів та природокористування. – 2009. – № 141. – С. 160-166.

4. Месель-Веселяк В.Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва. / В.Я. Месель-Веселяк //Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 7-10.
5. Супіханов Б.К. Експорт-імпорт Україною олійних культур / Б.К. Супіханов // Економіка АПК. – 2009. – № 8. – С.28-30.
6. FAPRI 2009 U.S. and World Agricultural Outlook, Food and Agricultural Policy Research Institute, Iowa State University, University of Missouri-Columbia, FAPRI Staff Report 09-FSR 1, ISSN 1534-4533// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fapri.iastate.edu/outlook/2009>